

УДК 336.77:334.72

П. К. Бечко,
к.е.н., доцент
А. О. Романова,

аспірант, Уманський національний університет садівництва

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Розглядається вплив економічних ризиків суб'єктів господарювання на діяльність суб'єктів аграрного виробництва та їх мінімізація за сучасних умов господарювання.

The influence of economic risks of business entities in the activities of subjects of agriculture and their minimization in the current operating conditions.

Ключові слова: банкрутство, фінансовий ризик, економічний ризик, аграрна галузь, продовольча безпека

Постановка проблеми.

Роль вітчизняного аграрного виробництва зростає як в національному, так і світовому масштабі. Внаслідок постійно зростаючого попиту на сільськогосподарську продукцію, неухильного скорочення ресурсів для її виробництва та підвищення світових цін, аграрна галузь є однією із пріоритетних національної економіки. Перспективи розвитку галузі за сучасних умов виходять за рамки держави. З метою забезпечення продовольчої безпеки зростає роль міжнародної інтеграції в царині розроблення стратегії і тактики щодо нарощування обсягів конкурентоздатної продукції.

Суттєвий вплив на аграрне виробництво мають природно - кліматичні умови, які призводять до економічних ризиків, втрати аграріями економічних вигод та їх банкрутства. Тому перед аграріями стоїть проблема щодо мінімізації впливу економічних ризиків на фінансову діяльність господарювання, запобігання банкрутству. Теоретичне та практичне обґрунтування методичних підходів щодо сутності економічних ризиків, їх мінімізації є однією із передумов зростання прибутку суб'єктів аграрного виробництва.

Виробничим та економічним процесам аграрного виробництва притаманні зміни кон'юнктури, попиту та пропозиції ринкового середовища, політичні мотиви, відсутність прогресивних технологій, вплив природно - кліматичних факторів. Неповна та недостовірна інформація щодо цих чинників є передумовою щодо зростання економічних ризиків аграріїв.

Постановка завдання: Недостатнє дослідження проблем оцінки впливу економічних ризиків на виробничий процес та результати діяльності аграріїв за сучасних умов господарювання визначили актуальність теми дослідження. Метою дослідження є проблеми методичної оцінки економічних ризиків аграріїв за ринкових умов господарювання із врахуванням специфічних і притаманних лише галузі особливостей процесу виробництва.

Дослідженню теоретичних та практичних питань впливу економічних ризиків на діяльність аграріїв присвятили свої наукові праці, О.Альгін, М. Дем'яненко, О. Гудзь, П.Грабовий, М. Малік, М.І. Кисіль, С.С. Осадець, П.Т. Р.Пікус, П.Саблук, П. Стецюк., Т.Шарова, О.Ширінська та інші.

Методика досліджень Для реалізації поставлених задач використані економіко-статистичний (порівняльний, системний), монографічний та абстрактно-логічний методи.

Результати досліджень.

Джерелами економічних ризиків для суб'єктів господарювання аграрного виробництва є чинники, явища та процеси, які зумовлюють невизначеність результатів їх діяльності (рис.1). Найбільш характерними для аграріїв є виробничі ризики, оскільки виробництво сільськогосподарської продукції залежить від природно - кліматичних умов. Негативний вплив на процес виробництва та результати діяльності аграріїв має погіршення екології, епізоотія для тваринництва. Виробничий цикл аграрного виробництва внаслідок його сезонності не може бути пришвидшений за рахунок інтенсифікації. Тимчасовий сезонний розрив між затратами виробництва та виходом продукції, зміна кон'юнктури пропозиції та попиту на сільськогосподарську продукцію призводить до нерівномірного надходження виручки від реалізації продукції впродовж року, та зниження платоспроможності аграріїв. Фактична собівартість виробленої сільськогосподарської продукції визначається лише наприкінці року, що унеможливило прогнозування фінансових результатів суб'єктів господарювання.

Рис. 1. Економічні ризики суб'єктів господарювання аграрного виробництва

Джерело: згруповане авторами

Здебільшого вузька спеціалізація виробничої діяльності суб'єктів господарювання аграрного виробництва за сучасних умов їх господарювання негативно впливає фінансові результати, призводить до зростання економічних ризиків.

Контроль за виробничими витратами чи не найголовніший механізм мінімізації виробничих ризиків, які негативно впливають на фінансову діяльність аграрного виробництва. Реформування аграрних підприємств на приватній основі, ринкові умови господарювання призвели до зменшення ролі оперативного контролю за витратами виробництва на господарюванні засадах, які напрацьовувалися десятиріччями. Керівники аграрних підприємств рятуючи за ринкові умови, одночасно не усвідомлюють, що ринкові умови повинні відповідати господарюванню. Немає жодних підстав відокремлювати ринок від господарювання, оскільки в основі цих категорій закладені принципи функціонування підприємства на самофінансуванні і самоокупності, тобто витрати господарської діяльності покриваються за рахунок доходів [1. с.22].

Система економічного контролю за витратами виробництва суб'єктів аграрного виробництва не може залишатися в тому вигляді, в якому вона функціонувала за часів директивної економіки. В цих умовах абсолютно об'єктивною необхідністю є запровадження дієвого зі сторони членів колективу оперативного контролю за виробничими витратами, підвищення його дієвості. За сучасних умов господарювання члени нині діючих аграрних підприємств всіх форм власності втратили права на здійснення оперативного контролю за виробництвом. Здавши свої паї в оренду, вони не мають юридичного права на контроль за формуванням доходів та витраток підприємства, достовірністю отриманого прибутку, його розподілу та цільового спрямування. Розподіл прибутку, як правило, вирішує, і при тому одноосібно, лише орендар, що користується паями. Практика роботи таких колективів, свідчить, що як правило, прибуток в будь – якій формі вилучається орендарем і використовується на власні цілі, адже ні економічно, ні юридично члени колективу не можуть вплинути на його дії. Трудовий колектив здатний забезпечити оперативний контроль за фінансовою та господарською діяльністю. Члени колективу відповідно до науково – обґрунтованих норм та нормативів повинні контролювати стан складського, вагозв'язувального господарства, організацію приймання, зберігання сировини, матеріалів, готової продукції, кормів, насіння і садивного матеріалу, обґрунтованість придбання товарно – матеріальних цінностей та їх відпуску для потреб виробництва. Результативність контролю повинна бути спрямовано на пошук резервів щодо економії, матеріальних, трудових і фінансових витрат, застосування передових ресурсозберігаючих та енергозберігаючих технологій і передових методів управління виробництвом.

Суб'єкти аграрного виробництва Черкащини володіють досвідом щодо проведення оперативного контролю затрат виробництва безпосередньо членами орендного колективу. Зокрема, члени агрофірми "Сивирин" Маньківського району за активної участі науковців Уманського національного університету садівництва запровадили нормативно-чекову систему планування, обліку та контролю витрат за допомогою якої в кожному підрозділі здійснюється оперативний контроль витрат виробництва та виходу продукції. Угоди, укладені між членами колективу і орендарем базуються на рівноправному юридичному праві, сприяють здійсненню оперативного контролю за виробництвом. Наріжним каменем взаємовідносин між членами трудового колективу і орендарем є принцип плановості, що відповідає господарюванню умовам і вдало вписується в систему ринкових відносин. Плануванням в агрофірмі охоплено як процес формування витрат виробництва, так і виходу продукції всіх галузей виробництва із застосуванням укрупнених науково – обґрунтованих нормативів в розрізі статей на всі види робіт, зокрема вирощування сільськогосподарських культур, утримання всіх видів худоби. Нормативи передбачені на 1 га посіву та голову худоби, що дає змогу здійснювати річне, квартальне та місячне планування з кожного виду діяльності. Працівники колективу за таких умов безпосередньо здійснюють контроль за витратами виробництва і виходом продукції, своєчасно реагують на зміни, щодо їх відхилення від нормативів, приймають обґрунтовані рішення.

Орендна плата є основою для побудови відносин між членами колективу, оскільки виступає частиною виручки, розмір якої визначається у договорі за узгодженням сторін, виходячи з вартості і стану орендованих основних засобів, розміру переданих в оренду оборотних активів та перспективи розвитку підприємства. Орендні відносини базуються на договірній основі між колективами підрозділів і адміністрацією підприємства. В їх основі закладені товарно - грошові відносини на умовах купівлі-продажу між підприємством і підрозділами. В основі орендної плати також закладені товарно-грошові відносини, які базуються на внутрішньогосподарському розрахунку, розрахункових цінах та господарюванню доходу. Запровадження принципу планування при орендних відносинах, як свідчить досвід роботи агрофірми "Сивирин", унеможливило бюрократичний підхід зі сторони керівництва за формуванням доходу отриманням прибутку та його розподілом. Керівник підприємств за орендних відносин зобов'язаний налагоджувати стосунки із членами трудового колективу за умови забезпечення ними дієвого впливу оренди на підвищення ефективності виробництва, підвищення прибутковості.

Первинним документом, який сприяє здійсненню контролю за матеріальними, трудовими і фінансовими ресурсами є чек - накладна, який завіряється особами що їх видали і отримали. Розподіл господарюванню доходу орендного колективу здійснює колектив. При цьому подається в бухгалтерію підписану членами колективу платіжну відомість про нараховану їм заробітну плату.

Наявність в агрофірмі єдиних планово - облікових, розрахункових і реалізаційних цін, чекових книжок, особових рахунків орендаря, книги доходів і витрат, нормативів витрат на один центнер продукції (робіт і послуг) у розрізі статей витрат забезпечує достовірність і своєчасність обліку. За умов оренди облік витрат і виходу продукції веде орендар і подає дані в бухгалтерію підприємства, а облік відпуску матеріальних цінностей здійснюється на підставі забірних відомостей, які оформляються в двох примірниках. Один з них залишається на складі, інший – передається орендареві. Для разового одержання матеріальних цінностей використовуються чеки-наклади. За усі використувані ресурси і послуги орендар розраховується безлімітними чеками, що оформляється один раз на місяць.

Досвід застосування цієї системи організації внутрішньогосподарського розрахунку на прикладі агрофірми "Сивирин" Маньківського району Черкаської області свідчить про те, що рядовий виконавець, член орендного колективу в умовах оренди стає дієвим контролером, здатним здійснювати оперативний контроль за економічним використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів розмір яких впливає на величину доходу кожного члена підрозділу. За таких умов кожен член колективу при збірній витраті виробництва отримує премію, що стимулює його до здійснення такого контролю. Внаслідок цього зникають такі негативні явища, як приписки, дрібні розкрадання, оскільки вони прямо впливають на кінцеві результати господарювання підрозділу.

В залежності від коефіцієнта трудової участі члени орендного колективу, від суми зекономлених матеріальних ресурсів визначають розмір премії кожному члену колективу. Досвід оперативного контролю за виробничими витратами та виходом продукції із застосуванням нормативно – чекової системи планування, обліку і контролю затрат на виробництво доказав свої позитивні сторони і може бути запровадженом суб'єктами господарювання аграрного виробництва всіх форм власності. При цьому такий контроль повинен відповідати ринковим умовам. Керівники аграрних підприємств нового типу повинні усвідомлювати, що така система контролю за витратами виробництва і виходом продукції за сучасних умов повинна зводитися до:

- розуміння, що це є засіб досягнення мети підприємства, а не самоціль;
- залучення колективу підприємства до проведення внутрішнього оперативного контролю.
- від внутрішнього контролю власники і керівництво підприємства повинні очікувати лише обґрунтованого рівня забезпечення досягнення поставлених цілей, а не абсолютної гарантії безпомилкової роботи.

– контроль повинен забезпечувати досягнення поставленої мети у отриманні прибутків від господарської діяльності.

В результаті внутрішній контроль забезпечить досягнення підприємством таких цілей:

- ефективність використання матеріальних, трудових і фінансових витрат, їх економія, цільове та ефективне використання;
- достовірність фінансової звітності;

Застосовуючи оперативний контроль за виробничими витратами суб'єкти господарювання зможуть здійснювати вибір найбільш ефективних методів управління виробництва та застосування передових технологій вирощування сільськогосподарської продукції як в рослинництві, так і в тваринництві.

Керівництво підприємства за результатами оперативного контролю отримує об'єктивні дані, необхідні в управлінні виробництвом, які сприяють обмеженню виробничого ризику.

При виявленні суттєвих відхилень виробничого процесу від діючих нормативів стає можливим своєчасне його коригування шляхом: застосування науково - обґрунтованих сівозмін, агротехнічних заходів щодо обробки ґрунтів та вакцинації тварин; диверсифікації вирощування агрокультур; дотримання науково обґрунтованої спеціалізації виробництва, з метою послаблення сезонності аграрного виробництва, що забезпечить підвищення ефективності виробничої діяльності.

Майновий ризик, як складова економічного ризику, пов'язаний із заподіяними збитками сільськогосподарським посівам, худобі, оборотним активам, основним засобам внаслідок стихійного лиха. Добровільне страхування майна суб'єктів господарювання аграрного виробництва негативно впливає на процес виробництва, призводить до зростання ризиків. Суттєвим недоліком добровільного майнового страхування аграріїв є ускладнення їх взаємовідносин з комерційними банками на ринку кредитних послуг. З метою дотримання принципу забезпечення банківського кредиту кредитна установа вимагає в заставу застраховане майно. Мінімізувати майнові ризики можливо шляхом прийняття закону про обов'язкове страхування майна суб'єктів господарювання аграрного виробництва[3, с.58].

Ціновий ризик - це ризик коливання цін як на товарно-матеріальні цінності, що придбаваються для забезпечення безперервності процесу виробництва, так і на вироблену аграріями продукцію.

В останні роки на державному рівні приймаються рішення щодо регулювання цін для аграріїв на окремі товарно-матеріальні цінності, зокрема паливо та

мастильні матеріали у період весняно – польових робіт та збору врожаю сільськогосподарських культур, використовуючи при цьому ручний, а не економічний метод. Проте, такі заходи не є ринковими та ефективними, оскільки в напружені для аграріїв періоди ціни на промислову продукцію зростають, а сільськогосподарську продукцію навпаки – знижуються, що призводить до поглиблення диспаритету цін сільськогосподарську та аграрну продукцію.

Негативний вплив на результати діяльності суб'єктів аграрного виробництва має державне регулювання аграрного ринку. За останні роки вітчимняне сільське господарство в зв'язку з високими врожайми зернових культур має проблему з їх збутом. Держава здійснює регулювання аграрного ринку шляхом встановлення квот на їх реалізацію за межі митного кордону України. Такі дії призводять до суттєвих втрат виробниками зернової продукції доходів та зменшення валютної виручки, що надходить в країну. Дію цінового ризику можна мінімізувати за рахунок укладення довгострокових договорів, форвардних контрактів, оптової закупівлі палива, мастильних матеріалів, мінеральних добрив, гербіцидів тощо.

Мінімізувати цінові ризики можливо також шляхом запровадження державних закупівель сільськогосподарської продукції. Така практика вже існувала і довела свою спроможність щодо впорядкування ринку сільськогосподарської продукції. Вважаємо за доцільне на державному рівні створити заготівельні організації, які б здійснювали заготівлю сільськогосподарської продукції у виробників, авансуючи їх на протязі року. Це забезпечить державі отримання багатомільйонних прибутків, які за теперішніх умов надходять до приватних структур, які скуповують сільськогосподарську продукцію у виробників за безцінь, а реалізують її за високими цінами. При реалізації продукції на експорт приватні структури – посередники додатково отримують із державного бюджету відшкодування податку на додану вартість, використовуючи нульову ставку оподаткування. За такої позиції держава втрачає мільйонні надходження до бюджетів всіх рівнів одночасно витрачаючи значні суми на відшкодування податку на додану вартість. Сільськогосподарські підприємства, зі своєї сторони, втрачають реальні прибутки внаслідок заниження закупівельних цін, що негативно відображається на їх фінансових результатах.

Технологічний ризик негативно впливає на ефективність аграрного виробництва. Використання морально і фізично застарілої сільськогосподарської техніки унеможливило застосування передових, прогресивних технологій виробництва, що знижує ефективність виробництва. Великою мірою це стосується дрібнотоварних сільськогосподарських товаровиробників. Заміна ними техніки, та впровадження нових прогресивних технологій виробництва, потребує значних інвестиційних вкладень, які в окремих випадках перевищують їх сукупну виручку від реалізації продукції, що є однією із передумов банкрутства і ліквідації дрібнотоварних суб'єктів господарювання аграрного виробництва.

Доступ суб'єктів господарювання всіх форм господарювання до дешевих кредитних ресурсів, зокрема пільгових кредитів з відшкодуванням відсотків за кредит за рахунок бюджетних коштів є основною із передумов мінімізації технологічних ризиків. Внаслідок цього потребує подальшого розвитку операції з агролізингу, надання субсидій та субвенцій на покриття витрат сільськогосподарських товаровиробників, які працюють на землях гіршої якості.

Ризик партнерства свідчить про втрату або зміну партнерських відносин суб'єкта господарювання. Внаслідок цього, довготривалі відносини суб'єкта господарювання з партнерами можуть перерватися і негативно вплинути на господарську діяльність підприємства. Ризик може нівелюватися укладенням довгострокових договорів оренди, купівлі-продажу тощо.

Юридичний ризик – ризик припинення діяльності або накладення штрафних санкцій на суб'єкт господарювання за недотримання ним законодавства або порушення укладених угод. Шляхи мінімізації ризику – отримання дозволів, ліцензій, перевірка основних договорів, що забезпечують фінансово-господарську діяльність суб'єкта господарювання.

Вплив юридичних ризиків на процес аграрного виробництва наглядно простежується при кредитних взаємовідносинах аграріїв з комерційними банками. Кредитні відносини аграріїв з комерційними банками свідчать, що кредитні угоди за користування кредитами банки укладають за ставками розмір яких перевищує сукупну рентабельність виробника. Така практика банківського кредитування унеможливило залучення в процес виробництва кредитів банку, що негативно впливає на результати діяльності суб'єктів господарювання. Внаслідок специфічних умов аграрного виробництва, комерційні банки дрібнотоварних товаровиробників розмір земельної площі в яких не перевищує тисячу гектарів, взагалі не розглядають як потенційних позичальників. Це примушує суб'єктів господарювання аграрного виробництва тимчасовий розрив між затратами виробництва та виходом продукції покривати за рахунок власних коштів, що не виправдано ні теоретично, ні практично. Крім того, аграрії – позичальники не володіють достовірною інформацією щодо рейтингу кредитної установи на ринку кредитних послуг. За сучасних умов різні джерела інформації щодо рейтингів банків є суперечливими. Мінімізація економічних ризиків при взаємовідносинах комерційних банків з аграріями можлива завдяки посиленню дії кредитних бюро на ринку кредитних послуг. Національний банк України повинен прийняти на законодавчому рівні постанову щодо реєстрації всіх отриманих та виданих банківських кредитів в кредитних бюро. Внаслідок цього, банківські установи будуть володіти інформацією щодо отриманих позичальниками кредитів в різних комерційних банках, що унеможливить надання в заставу одних і тих же об'єктів різним банківським установам.

Кадровий ризик характеризується недостатнім рівнем менеджменту та організації виробництва, відсутністю висококваліфікованого персоналу. Крім того, суб'єкт господарювання ризикує втратити висококваліфікованих фахівців підприємства, що може вплинути на його діяльність.

Проблема кадрового ризику загострюється внаслідок демографічної, ситуації і погіршення якісних і кількісних характеристик кадрового потенціалу галузі. Швидкість і темпи реалізації соціальних програм на селі поки що значно відстає від руйнівних тенденцій демографічного і кадрового потенціалу галузі. Найзначніша загроза економічній безпеці проявляється у виснаженні демографічного потенціалу сіл і неможливості зупинити цей процес в короткі терміни, враховуючи, що в більшості регіонів України смертність перевищує народжуваність.

Шляхи мінімізації кадрового ризику є укладення трудових угод з провідними спеціалістами аграрного виробництва, їх підготовка та перепідготовка у вищих навчальних закладах за рахунок коштів підприємства, що мінімізує плінність кадрів. Слід розширити мережу навчальних закладів з підготовки робочих професій для аграрного виробництва, здатних мінімізувати кадрові ризики.

Стратегічний ризик – ризик зміни державної політики підтримки та регулювання аграрного ринку, шляхом законодавства, конкуренції, технології, споживацьких вподобань, сектору економіки, що може вплинути на їх прибутковість.

Мінімізація стратегічного ринку можлива за умов збереження нині чинного порядку оподаткування суб'єктів аграрного виробництва фіксованим сільськогосподарським податком, застосуванням спеціального режиму оподаткування податком на додану вартість, надання різного роду субсидій та субвенцій, зокрема, і на відшкодування відсотків за використання банківських кредитів. Це потребує державного захисту економічних інтересів сільських товаровиробників, їх системної підтримки зі сторони держави.

Екологічний ризик – ризик застосування до суб'єктів господарювання різного роду санкцій за забруднення навколишнього середовища. Забруднення середовища може знизити продуктивність та якість виробленої продукції рослинництва і тваринництва. Зниження цього ризику може відбуватися за рахунок дотримання технологій виробництва, зростання обсягів виробництва органічної сільськогосподарської продукції.

Ризик продовольчої безпеки. За сучасних умов продовольча безпека є основою соціально-економічного розвитку, важливим елементом економічної і національної безпеки держави. Необхідно відзначити, що лише в системі забезпечення продовольчої безпеки створюються умови і формуються механізми протидії економічним загрозам, розвитку відтворювальних процесів в сільському господарстві, як бази виробництва і підвищення рівня самозабезпечення регіонів продовольством. Це обумовлено тим, що в даний час, продовольча безпека набула глобального характеру. Виходячи з кризової ситуації, що склалася в АПК зівсіма властивими ознаками загроз продовольчій безпеці, посилення залежності країни від імпорту продовольства, державними органами повинна постійно вестися робота щодо забезпечення продовольчої безпеки. Проте, як свідчить практика досі відсутня концепція розвитку національного аграрного виробництва на перспективу та обґрунтоване методичне і аналітичне забезпечення діяльності державних органів в царині продовольчої безпеки [2. с.419].

Функції держави при забезпеченні продовольчої безпеки зводяться до регулювання процесів продовольчого забезпечення зокрема, створення умов для розвитку ринкового механізму господарювання, контролю за використанням ресурсів, підтримці і захисті економічних інтересів суб'єктів господарювання аграрного виробництва; протидії тіньовій економіці, економічній злочинності і корупції в аграрній сфері, створення запасів продовольства на випадок надзвичайних ситуацій. Крім того, слід враховувати, що забезпечення продовольчої безпеки, полягає не лише в регулюванні і контролі постачання населення продовольством. У сферу забезпечення продовольчої безпеки входить:

- оптимізація співвідношення між продукцією власного виробництва і імпортною;
- розвиток підприємств з переробки сільськогосподарської сировини і торгівлі продовольством;
- формування доступних основній масі населення цін на продовольство.

Отже, сфера забезпечення продовольчої безпеки, по суті, охоплює весь агропромисловий комплекс країни. Оскільки продовольчі ресурси формуються у сфері агропромислового виробництва, то АПК, забезпечуючи населення продовольством, виступає гарантом соціально-економічної стабільності суспільства, економічної безпеки і політичної незалежності держави.

Загроза національним інтересам держави в забезпеченні необхідного рівня власного виробництва сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства породжуються, в основному, внаслідок розбалансованості основних пропорцій відтворення. Відсутність розробленої національної аграрної політики із чітко вираженими стратегічними пріоритетами, системного підходу щодо збалансованості всіх елементів відтворення аграрної галузі є факторами, які можуть призвести

до дисбалансу соціально-економічних процесів розвитку економіки і суспільства в цілому.

Продовольча безпека залежить від розвитку сільських територій. Основними чинниками, що забезпечують продовольчу безпеку є:

- стійкий розвиток сільських територій, створення стабільних економічних умов для інтенсивного розвитку виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення його продуктивності та ефективності ;
- проведення ефективної державної політики, орієнтованої на підвищення рівня продовольчої безпеки з врахуванням регіональних особливостей виробництва продовольства;
- розвиток відтворювальних процесів, як основи забезпечення продовольчої безпеки;
- розвиток ринкових структур аграрної галузі з метою нарощування обсягів виробництва продовольства;
- створення рівних можливостей розширеного відтворення в сільському господарстві для всіх суб'єктів господарювання;
- перехід на інноваційний розвиток аграрної галузі, що забезпечить зменшення імпортої залежності в забезпеченні продовольчими товарами;
- модернізація аграрного виробництва на умовах інноваційного розвитку та ефективного використання ресурсного потенціалу;
- відтворення кваліфікованих кадрів і формування індустріальної праці, забезпечення соціальних умов в сільському господарстві;
- управління і контроль за використанням ресурсів на основі розвитку інтеграційних процесів з метою підвищення рівня самозабезпечення продовольством регіонів;
- захист сфер земельних і фінансово-кредитних відносин, матеріально-технічного забезпечення, продовольчих ринків від впливу економічної злочинності, протидія криміналізації продовольчої сфери ;
- протидія тіньовим процесам в економічних, фінансово-кредитних і земельних відносинах в продовольчій сфері.

Висновок. Проведені дослідження свідчать, що за сучасних умов господарювання мінімізація економічних ризиків суб'єктів господарювання аграрного виробництва можлива як за рахунок технологічних, так і економічних чинників. Ефективність аграрного виробництва повинна базуватися на розробленій національній програмі розвитку галузі в основі якої програмно-цільовий підхід багаторівневого розвитку з орієнтацією на стійкий розвиток сільських територій та пріоритетних галузей аграрного виробництва, їх модернізацію, що забезпечить розвиток відтворювальних процесів аграрного виробництва, досягнення фінансової стійкості товаровиробників, регулювання ринків аграрної продукції, сировини і продовольства, державну підтримку і захист економічних інтересів сільських товаровиробників і забезпечення їх економічної безпеки.

Список використаної літератури

1. Бурик А.Ф. Нормативно-чекова система планування, обліку і контролю витрат за виробництвом / А.Ф.Бурик // Вісник УДАУ.- 1995.- № 2.- С.22- 29.
2. Фінанси в період реформування агропромислового виробництва / М.Я. Дем'яненко, В.М.Алексійчук // К.: ІАЕ УААН, 2002. – С.419 -427.
3. Януль І.Є. Страхування як метод управління кредитним ризиком комерційного банку / І.Є.Януль // Вісн. Київського нац. ун –ту ім. Т.Г.Шевченка .– Економіка .– К., 2006 .– Вип. 81-82.– С. 58-60.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"